

úvodu, explicitně vstupuje do aktivistické, angažované pozice jakožto „účastník veřejné diskuse“ a nabízí řešení jak dosavadní úmluvu změnit. Přimlouvá se za zavedení obdoby biblického Svatého roku, tedy navrhnout amnestii spotřebitelských i mezinárodních dluhů, aby tím bylo zpochybněno pravidlo nutnosti splatnosti dluhů. Když se táže – *co je to dluh?* –, odpovídá si: slib zkorumpovaný počty a násilím (s. 307). Pokud svoboda (také) spočívá ve schopnosti dávat opravdové sliby, přičemž na ně dnes působí různé formy násilí, znamená to, že nikdo nemá právo říkat, co jsme komu doopravdy dlužni. To je jeho odpověď na jednu z otázek položených hned v úvodu knihy: co si vlastně navzájem dlužíme a jaký význam má vůbec se na to ptát.

Graeberův *Dluh* je vysoce aktuální a velmi vydařená syntéza, přičemž zejména v pasážích věnujících se historicky vzdálenějším formám společenských vztahů k ekonomickému systému a jeho součástí (úvěrům a dluhům) je rovněž ukázkou skvěle zvládnuté etnografie. Jejím prostřednictvím autor přesvědčivě čtenáře vede po dosud neznámých cestičkách souvislostí dnešní finanční krize a dokazuje, jak může antropologie se svými postupy a neotřelým způsobem kladení otázek nabízet alternativní výklady příběhů, které dosud byly doménou a nezpochybnitelným hájemstvím ekonomů. Tímto přístupem může aktivně měnit soudobé myšlení účastí v diskusích ve veřejném prostoru. Otevírá rovněž možnost představit antropologii před audiencí širší veřejnosti v diskusích, do kterých může vznést neotřelé otázky a odpovědi, a tím soudobou hegemonii ekonomů jako jediných vykladačů současného dění zpochybnit.

Michal Pavlásek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Beate Störkuhl – Jens Stüben – Tobias Weger (eds.), AUFBRUCH UND KRISE. DAS ÖSTLICHE EUROPA UND DIE DEUTSCHEN NACH DEM ERSTEN WELTKRIEG. Oldenbourg Verlag, München 2010. (Schriften des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa, Bd. 41).

Spolkový ústav pro kulturu a dějiny Němců ve východní Evropě v Oldenburku oslavil v roce 2009 dvacáté výročí své existence interdisciplinární konferencí, která tematizovala dějiny a kulturu Němců ve východní a střední Evropě po 1. světové válce. Jako hlavní titul konference zvolili organizátoři pojmovou dvojici („začátek/rozvoj/vzepětí“ a „krize“), jejíž součástí spolu úzce souvisejí a často jdou „ruku v ruce“. I když tato dvojice pojmů byla v historiografii využita již dříve (poprvé pro charakteristiku období reformace v Německu historikem Heinzem Schillingem), lze ji podle vydavatelů sborníku použít i pro charakteristiku situace po roce 1918 ve zvoleném geografickém prostoru. Nový rozvoj (vzepětí), který vzešel z uspořádání Evropy po 1. světové válce (a byl reakcí na tuto velkou krizovou situaci), v sobě nesl řadu momentů, jež byly zárodky nové krize – nové geografické uspořádání vyvolalo nadšení u jedněch a silně se prosazující myšlenky na jeho revizi u druhých, o některé nově stanovené hranice se bojovalo ještě na začátku 20. let 20. století; na poli ekonomickém se dostaly některé státy do dlouhotrvající krize; zážitek světové války a ekonomické problémy vedly k sebezprosazování různých utopií (komunismus, fašismus) – revoluční a utopické myšlení našlo odezvu nejen v politice, ale také v umění. Tak hodnotí vydavatelé ve stručnosti výchozí dobovou situaci, kterou

podrobněji – alespoň v určitých oblastech – zkoumají shromážděné příspěvky.

Kniha obsahuje celkem 36 studií, dvě třetiny z nich jsou z pera historiků, zbytek od autorů zabývajících se dějinami literatury, divadla i umění a etnologií. Geograficky se příspěvky nejvíce týkají území meziválečného Polska, ostatní země střední, východní a jihovýchodní Evropy tvoří přibližně třetinu, částečně se jedná také o referáty věnující se dění v rámci Výmarské republiky. I když je kniha obsáhlá, není v jejích možnostech danou problematiku německého obyvatelstva po 1. světové válce ve vymezeném geografickém prostoru prodebatovat důsledně – to přiznávají i editoři s tím, že jednotlivé studie vidí jako jakési odrazové můstky k dalším prohlubujícím a srovnávacím studiím.

Studie jsou rozděleny do šesti částí – *Historickopolitické strategie; Historická místa paměti; Historické zkušenosti a identity; Loajalita, segregace a autonomie; Věda a politika vědy; Tradice a moderna*. Jak je tedy patrné, přednost je ve sborníku dána politickým a kulturním dějinám, dějinám vědy a mentalit, uměnovědným příspěvkům a částečně sociálním dějinám, studie naopak nereflktují například hospodářské dějiny. Dobové tendence „hýbající“ střední a východní Evropou sledují autoři nejen v rámci politických teorií, státní politiky či veřejných institucí (škola, armáda), ale také v oblasti vědy a umění (v rámci klasických oblastí umění jako literatura, divadlo či architektura, i nového moderního média – filmu).

Přestože naprostá většina studií zkoumá určitý problém v jedné zemi, najdou se i témata, která jsou zkoumána více badateli v různých zemích – autoři tedy nabízejí čtenáři již nyní možnost určité komparace

a ukazují zajímavé paralely. Jedná se například o problematiku „Grenzlandliteratur“ („hraničářské literatury“), která je tematizována na příkladu Mazurska (Regina Hartmann), či české a německé literatury z Čech (Karsten Rinas). Tu doplňují i referáty tematizující „boj na/o hranici“ (Grenzlandkampf) – ať už v oblasti literatury (Jürgen Joachimsthaler), filmu (Brigitte Braun), nebo v oblasti aktivně prováděné politiky (například v činnosti německých studentských korporací v polských a československých městech v meziválečném období – Harald Lönnecker). Není možné podrobně probrat všechny referáty, a proto se zaměřím na práce napsané etnologo a na příspěvky týkající se problematiky Němců v českých zemích, resp. v Československu po 1. světové válce.

Dva etnologické příspěvky zařazené do oddílu *Věda a politika vědy* řeší problém instrumentalizace etnologických výzkumů pro legitimizaci politických cílů a zapojení etnologů do politických aktivit. Autorem první studie je Petr Lozoviuk, který se zaměřil na teorie týkající se konstruování národních identit v meziválečném a válečném období v československé vědecké obci, kdy se prosadily jak na české, tak na německé straně studie o „národním charakteru“ (s. 444). Tyto tendence ukázal pomocí rozboru děl dvou vědců, Emanuela Chalupného a Emila Lehmana. První z nich se zásadním způsobem snažil vědeckými výzkumy podpořit politickou ideu čechoslovakismu (mezi národopisci mu velmi aktivně sekundovali Karel Chotek nebo Albert Pražák), druhý se stal tvůrcem sudetoněmecké kmenové charakteristiky („sudetendeutsche Stammescharakteristik“), která našla své uplatnění v ideologii (sudeto)německých politických stran.

P. Lozoviuk dokládá mimo jiné, jak se idea „sudetoněmecké identity“ v Lehmannově díle vyvíjela, a to směrem k hledání společných znaků Němců z Čech s kulturou Němců za hranicemi Československa, a dospívá k závěru, že jak na české, tak na německé straně v meziválečném období sílila tendence zdůrazňovat různost místo zohledňování podobností a toho, co bylo v každodenní kultuře Čechů a Němců společné (s. 445).

Druhým etnologickým příspěvkem je referát Konrada Köstlina, který se věnuje expedicím mládeže (především v rámci hnutí Wandervogel) k německým menšinám ve východní a jihovýchodní Evropě v meziválečném a válečném období. Fenomén „velkých cest“ (Großfahrt), rozšířený již před 1. světovou válkou, analyzuje v souvislosti s dějinami oboru etnologie – národopisci (především ti zabývající se tzv. národopisem jazykových ostrovů) se na něm aktivně podíleli, resp. teoreticky a metodicky jej podporovali. K. Köstlin však nezdůrazňuje jen instrumentalizaci „velkých cest“ a výzkumů pro politické a ideologické cíle, upozorňuje zároveň i na skutečnost důležitou pro etnologii jako vědu, a to na návrat staršího heuristického přístupu hledání reliktní v rámci těchto aktivit. „Cesta“ znamená vlastně určitý pohled na skutečnost, který vytváří „ahistorické němectví jako extrakt“ (s. 517). K. Köstlinovi patří v této souvislosti dík za to, že upozorňuje na fakt, který postulovala již v 70. letech 20. století Ingeborg Weber-Kellermannová: interetnická situace, která ovlivňovala kulturu Němců a jejich sousedů ve východní a jihovýchodní Evropě, neznamenal nekonfliktní situace a nesmí tedy být zaměňována s jakousi „idylou“. „Interetnika“ u I. Weber-Kellermannové

představuje „model a skutečnost velmi konzervativní, vnitřně segregované a rozčleněné společnosti, která se naučila zacházet s rozdíly jako danostmi“ (s. 514).

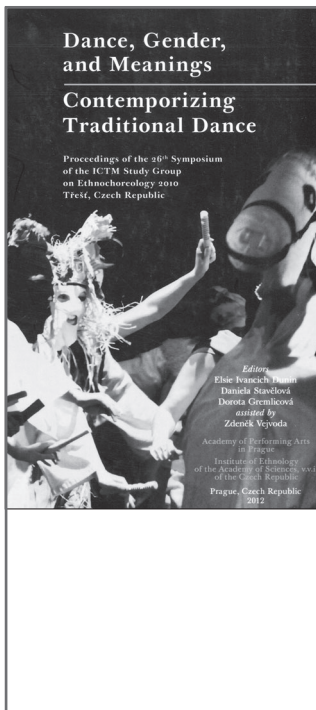
V závěru bych upozornila ještě na příspěvek Kathariny Wesely; tato teatroložka se zabývá dějinami meziválečného německého divadla v Československu. Pro svůj příspěvek vybrala tři data související s určitými historickými událostmi, která se snaží analyzovat jako „místa paměti“ – jedná se o 4. březen, 28. říjen a 7. březen. První datum se vztahuje k demonstracím německého obyvatelstva v Československu v roce 1919, k nimž došlo po zamezení této části obyvatelstva volit do rakouského národního shromáždění a které byly v řadě měst potlačeny čs. armádou (jejíž součástí byli i vojáci německého původu). Datum se stalo v meziválečné době „místem paměti“ pro stále se rozšiřující masu obyvatel identifikujících se jako „sudetští Němci“ (jako místo paměti bylo však dobově omezené – po roce 1945 bylo zcela nahrazeno jiným „místem paměti“, a to „vyhnáním“). Další dvě data souvisejí s českými místy paměti – jedná se o datum založení Československa a datum narození prezidenta T. G. Masaryka. Analýzou dění v divadlech v těchto dnech (uváděná díla, komentáře k programům, pořádané oslavy) dospívá autorka k názoru, že kolektivní paměť, kterou německá divadla v meziválečném Československu do roku 1938 spoluvytvářela, nebyla „národovecká“ (völkisch), ale loajální ke státu (s. 196), což odůvodňuje i tím, že většina divadel byla velmi liberální, skoro kosmopolitní.

Sborník nabízí i pro etnology řadu zajímavých příspěvků sledujících vyrovnávání se s poválečnou situací na poli politiky

a kultury/umění. Většina referátů se zabývá otázkami spojenými s nacionalismem, s konstruováním národních identit, zacházením s historickými událostmi a místy paměti a jejich ideologickou instrumentalizací (včetně propagandy) v tomto období,

s časovými přesahy do let před 1. světovou válkou nebo do období 2. světové války. Část příspěvků však ukazuje, že byly možné i „jiné“ než nacionální cesty.

Jana Nosková (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Dance, Gender, and Meanings Contemporizing Traditional Dance

Proceedings of the 26th Symposium of the ICTM Study Group
on Ethnochoreology 2010 Třešť, Czech Republic
Eds.: Elsie Ivancich Dunin, Daniela Stavělová,
Dorota Gremlicová
Akademie múzických umění Praha
a Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2012, 311 s.

Sborník obsahuje příspěvky, které zazněly na 26. symposiu Etnochoreologické studijní skupiny ICTM organizovaném v roce 2010 oddělením etnomuzikologie EÚ AV ČR. Navázal na řadu publikovaných sborníků, které tvoří osu dnes již padesátileté tradice pravidelných konferencí a vzájemné spolupráce v rámci této mezinárodní organizace. Představuje výsledky kontinuálního bádání zakotveného jak v analýze, tak v historickém a antropologickém studiu tance. Vybraná témata přispívají k poznání aktuálních badatelských výsledků této studijní skupiny v oblasti genderových vztahů a problematiky proměn tradiční kultury v současné společnosti.

Cena s DPH: 224 Kč

ISBN 978-80-7331-236-7 (AMU Praha)

ISBN 978-80-87112-64-9 (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Objednávky vyřizuje: Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Na Florenci 2, 110 00 Praha 1,
tel.: 234 612 611, e-mail: gergelova@eu.cas.cz.